Diwrnod Cofio'r Holocost

Dysgu o hil-laddiad
- er budd dyfodol gwell

HOLOCAUST
MEMORIAL
DAY TRUST

Learning from genocide -
for a better future

Beth yw Diwrnod Cofio'r Holocost?

Mae Ymddiriedolaeth Diwrnod Cofio'r Holocost (HMDT) yn ein hannog i gofio mewn byd sydd wedi'i greithio gan hil-laddiad. Rydyn ni'n hyrwyddo ac yn cefnogi Diwrnod Cofio'r Holocost (HMD) - y diwrnod rhyngwladol ar 27 Ionawr i gofio'r chwe miliwn o Iddewon a lofruddiwyd yn ystod yr Holocost, ynghyd â'r miliynau o bobl eraill a laddwyd dan erledigaeth y Natsïaid yn erbyn grwpiau eraill, ac mewn achosion mwy diweddar o hil-laddiad yn Cambodia, Rwanda, Bosnia a Darfur.

Roedd yr Holocost yn bygwth gwead gwareiddiad, a rhaid parhau i wrthsefyll hil-laddiad bob dydd. Hyd yn oed yn y DU, rhaid i bob un ohonom herio rhagfarn ac iaith casineb o bob math.

Mae Diwrnod Cofio'r Holocost ar gyfer pawb. Bob blwyddyn ledled y DU, mae miloedd o bobl yn dod at ei gilydd i ddysgu mwy am y gorffennol a gweithredu i greu dyfodol mwy diogel.

Gyda'n gilydd, rydyn ni'n dyst i'r rhai a ddioddefodd hil-laddiad, ac yn anrhydeddu'r goroeswyr a phawb y mae eu bywydau wedi newid y tu hwnt i bob dirnadaeth.

HOLOCAUST MEMORIAL DAY 27/1

Beth yw hil-laddiad?

Raphael Lemkin, cyfreithiwr o Wlad Pwyl, ddatblygodd y cysyniad o hil-laddiad am y tro cyntaf yn y 1930au, ond ni ddaeth hil-laddiad yn drosedd dan gyfraith ryngwladol tan ar ôl 1948, wedi achosion llys Nuremberg.

Mae’r Confensiwn ar Atal a Chosbi Trosedd Hil-laddiad yn diffinio hil-laddiad fel: ‘unrhyw un o’r gweithredoedd canlynol a gyflawnwyd gyda’r bwriad o ddinistrio, naill ai’n gyfan gwbl neu’n rhannol, grŵp cenedlaethol, ethnig, hiliol neu grefyddol, megis:

- lladd aelodau’r grŵp
- achosi niwed corfforol neu feddyliol difrifol i aelodau’r grŵp
- mynd ati’n fwriadol i achosi amodau bywyd y grŵp gyda’r nod o achosi ei ddinistr corfforol naill ai’n gyfan gwbl neu’n rhannol
- gosod mesurau bwriadol i atal genedigaethau o fewn y grŵp
- gorfodi plant y grŵp i gael eu trosglwyddo i grŵp arall

Llun: © Sean Gallup / Getty

Deg cam hil-laddiad

Dyw hil-laddiad byth yn digwydd ar hap. Mae yna bob amser set o amgylchiadau sy'n digwydd neu sy'n cael eu creu er mwyn datblygu amgylchiadau lle gall hil-laddiad ddigwydd.

Datblygodd Gregory H Stanton, Llywydd Genocide Watch, 10 cam hil-laddiad sy'n esbonio'r camau gwahanol sy'n arwain at hil-laddiad.

1. **Dosbarthiad**
2. **Symboleiddio**
3. **Gwahaniaethu**
4. **Dad-ddyneiddio**
5. **Trefnu**
6. **Polareiddio**
7. **Paratoi**
8. **Erlid**
9. **Difa**
10. **Gwadu**

Rhagor o fanylion: hmd.org.uk/tenstages

Trosolwg o'r Holocost a hil-laddiadau mwy diweddar

Ers 1948, mae tribiwnlysoedd y Cenhedloedd Unedig a'r Llys Troseddol Rhyngwladol wedi datgan bod hil-laddiad wedi digwydd yn Cambodia, Rwanda, Bosnia a Darfur, ac rydyn ni'n nodi'r rhain oll ynghyd â'r Holocost ar Ddiwrnod Cofio'r Holocost.

Yr Holocost

Roedd yr Holocost yn dilyn blynyddoedd o erledigaeth ar Iddewon gan y Natsïaid a'u cydweithredwyr. Ymgais i ddinistrio holl Iddewon Ewrop oedd yr Holocost, ac erbyn y diwedd, cafodd 6 miliwn o Iddewon eu llofruddio mewn ghettos, trwy saethu torfol, gwersylloedd crynhoi a gwersylloedd marwolaeth. Rhagor o wybodaeth: **hmd.org.uk/holocaust**

Hil-laddiad Roma

Cafodd rhwng 200,000 a 500,000 o bobl Roma a Sinti eu llofruddio gan y Natsïaid a'u cydweithredwyr. Mae profiad poblogaethau Roma a Sinti yn debyg iawn i brofiad Iddewon Ewrop - gyda'r naill a'r llall wedi'u targedu ar sail eu hil ac wedi dioddef canrifoedd o wahaniaethu.
Rhagor o wybodaeth: **hmd.org.uk/romagenocide**

Llun: Auschwitz © Rodrigo Paredes

Erledigaeth y Natsïaid yn erbyn grwpiau eraill

Roedd y Natsïaid yn erlid llawer o bobl eraill ochr yn ochr â'r Iddewon. Buon nhw'n erlid llawer roedden nhw'n credu eu bod, fel yr Iddewon, yn bygwth eu delfryd o'r hil Ariaidd genetig-bur. Cafodd pobl ddu, pobl anabl, pobl hoyw, gwrthwynebwyr gwleidyddol, a grwpiau eraill, i gyd eu herlid a llofruddiwyd cannoedd ar filoedd ohonynt. Rhagor o wybodaeth: **hmd.org.uk/nazipersecution**

Cambodia

Yn 1975, fe wnaeth y Khmer Rouge gipio grym yn Cambodia dan eu harweinydd Pol Pot. Gan wahardd pob dosbarth cymdeithasol, dylanwadau Gorllewinol a hawliau sifil, gorfodwyd poblogaeth gyfan i lafurio ar ffermydd cyfunol. Cafodd tua 2 filiwn o bobl eu llofruddio, trwy ddienyddio, clefydau, gorflinder a newyn. Rhagor o wybodaeth: **hmd.org.uk/cambodia**

Rwanda

Am gan niwrnod rhwng mis Ebrill a mis Gorffennaf 1994, cafodd tua 1 miliwn o bobl Tutsi a Hutus cymedrol eu lladd gan lofruddwyr gyda machetes a phastynau. Pobl roedden nhw'n eu hadnabod oedd llawer o'r llofruddwyr hyn – cymdogion, cydweithwyr, cyn-ffrindiau, hyd yn oed perthnasau trwy briodas. Rhagor o wybodaeth: **hmd.org.uk/rwanda**

Bosnia

Ym 1992 datganodd Bosnia ei hannibyniaeth oddi wrth Iwgoslafia, gan arwain at ryfel rhwng poblogaethau Bosniak (Mwslimaid Bosnia), Croatiaid a Serbiaid y wlad. Wedi ymgyrch o 'lanhau ethnig' gan luoedd Serbiaid Bosnia, llofruddiwyd 8,000 o ddynion a bechgyn Bosnia yn Srebrenica mewn cwta deuddydd ym mis Gorffennaf 1995. Rhagor o wybodaeth: **hmd.org.uk/bosnia**

Darfur

Yn 2003, dechreuodd gwrthdaro rhwng ffermwyr du Affrica a phoblogaethau Arabaidd crwydrol lliw croen goleuach yn Darfur, gorllewin Swdan. Roedd Llywodraeth Sudan yn cefnogi'r militia Arabaidd arfog, y Janjaweed, a ddinistriodd gannoedd o bentrefi a llofruddio miloedd o bobl. Cafodd tua 200,000 o sifiliaid eu llofruddio a rhyw 2.5 miliwn o bobl eu dadleoli. Rhagor o wybodaeth: **hmd.org.uk/darfur**

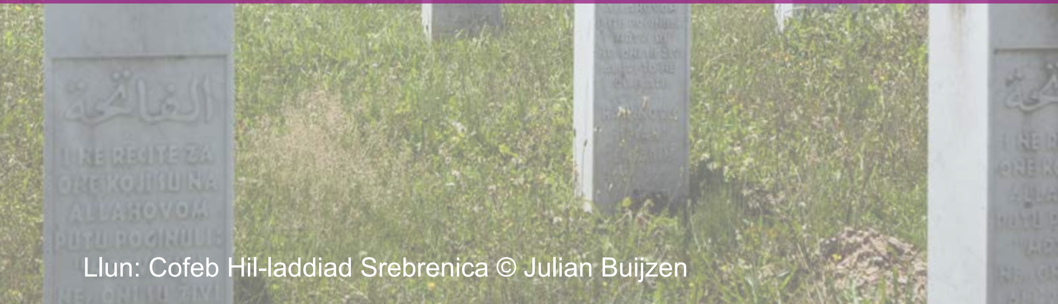

Llun: Cofeb Hil-laddiad Srebrenica © Julian Buijzen

Goroeswyr yr Holocost a hil-laddiad yn eu geiriau eu hunain

'Os nad yw'r byd yn newid nawr, os nad yw'r byd yn agor ei ddrysau a'i ffenestri, os nad yw'n adeiladu heddwch ... yna alla i ddim esbonio pam lwyddais i oroesi Auschwitz, Bergen-Belsen, a Ravensbrück.'

Ceija Stojka, goroeswr hil-laddiad Roma

'Alla i ddim anghofio'r gorffennol. Mae fy iechyd corfforol wedi dioddef o ganlyniad i'r diffyg maeth, y gorweithio a'r holl guro ... a dwi'n dal i gario'r creithiau emosiynol hefyd. Dwi'n dioddef o orbryder a hunllefau wrth gael fy atgoffa o'r hyn yr es i drwyddo.'

Sophari Ashley, goroeswr hil-laddiad Cambodia

‘O holl aelodau’r teulu, naw plentyn, mam a dad, dim ond fi a fy mrawd Alec wnaeth oroesi ... Y cyfan alla i ei wneud yw siarad am fy mhrofiadau a sôn am yr hyn ddigwyddodd wrth bwy bynnag sydd am wrando. Hyd yn oed os taw dim ond un person sy’n clywed fy stori i neu stori rywun arall, mae’n gwneud byd o wahaniaeth.’
Ivor Perl BEM, goroeswr yr Holocost
hmd.org.uk

‘Cyn dienyddiad, roeddem yn cael ein gorfodi i ddiosg ein dillad. Fe wnaeth un o’r milwyr glymu ein dwylo y tu ôl i’n cefnau. Dyna pryd sylweddolais i, yn fachgen 17 oed, mai dyma’r diwedd.’

Nedžad Avdić, goroeswr hil-laddiad Bosnia

‘Gadawodd y trên olaf i Auschwitz ar 5 Ionawr 1945, fel y deallais yn ddiweddarach, ac ym mis Mawrth, cafodd y bobl olaf eu cludo i Sachsenhausen, Ravensbrück, a Theresienstadt. Fydden nhw’n ein saethu ni? Neu a oedden ni wedi dod yn ddigon pwysig iddyn nhw ar gyfer y cyfnod oedd i ddod?’

Gad Beck, goroeswr hoyw yr Holocost

‘Un diwrnod, des i adre o’r ysgol... a gweld... bod milwyr wedi lladd fy nhad i... roedden nhw wedi ei ladd achos ein bod ni’n perthyn i lwyth y Zaghawa. Roedd y Llywodraeth wedi dweud nad oedd pobl Zaghawa yn perthyn i Darfur.’

Abdul Aziz Mustafa, goroeswr hil-laddiad Darfur

‘Roedd gen i lond twll o ofn. Byddwn i’n dychmygu machete yn torri fy ngwddf trwy’r amser ... roeddwn i wedi f’arswydo gan ofn ac wedi colli pob gobaith o oroesi. Ond wedyn, gyrhaeddais i’r pwynt lle nad oeddwn i’n ofni mwyach. Doedd gen i ddim ofn marwolaeth. Byw neu farw, beth oedd ots?’

Freddy Mutanguha,
goroeswr yr hil-laddiad yn
erbyn llwyth y Tutsi yn Rwanda

Darllenwch straeon bywyd pobl sydd wedi’u heffeithio gan hil-laddiad: hmd.org.uk/lifestories

Erledigaeth ar sail hunaniaeth heddiw

Yn anffodus, mae casineb, rhagfarn ac erledigaeth ar sail hunaniaeth yn parhau heddiw yn y DU ac mewn gwledydd eraill:

Disgrifiwyd y broses o drosglwyddo plant Wcráin i Rwsia gan yr awdurdodau yn Rwsia fel un sydd â'r nod o *'ddifodi pob cyswllt a nodwedd o'u hunaniaeth Wcreineg.'*

Cynulliad Seneddol Cyngor Ewrop

'Mae digwyddiadau gwrthsemitig wedi codi i'w lefel uchaf ar gofnod yn yr Unol Daleithiau a phrin yw'r arwyddion bod gwrthsemitiaeth ar drai yn fyd-eang.'

Anti-Defamation League / PBS

Mae gan Uganda un o gyfreithiau gwrth-LHDT llyma'r byd, *'Mae'r ffaith bod y mesur gwrth-hoyw llym a gwahaniaethol bellach yn gyfraith gwlad yn codi ias. Mae'n ffordd o dorri hawliau pobl LHDT a'r boblogaeth ehangach mewn ffordd systematig'*

Swyddfa Hawliau Dynol y Cenhedloedd Unedig

'… mae gwahaniaethu, iaith casineb yn y cyfryngau torfol, a derbyn ymosodiadau treisgar yn erbyn pobl Roma wedi dod yn ffordd o fyw i'r mwyafrif yn Rwmania.'

Canolfan Hawliau Roma Ewropeaidd

Cafodd milwyr Myanmar eu gorchymyn i ddileu pentrefi Mwslimaidd Rohingya, er mwyn *‘lladd pawb, boed yn blant neu’n oedolion’*

Sky News

Mae ymchwil gan Brifysgol Manceinion, Prifysgol St Andrews a King’s College Llundain yn dangos bod dros draean o bobl o grwpiau ethnig lleiafrifol a grwpiau crefyddol lleiafrifol yng ngwledydd Prydain wedi dioddef rhyw fath o ymosodiad hiliol.

Mae Swyddfa Uchel Gomisiynydd Hawliau Dynol y Cenhedloedd Unedig yn galw ar Iran *‘i atal erledigaeth ac aflonyddu ar leiafrifoedd crefyddol a rhoi terfyn ar ddefnyddio crefydd i gwtogi ar hawliau sylfaenol’.*

‘Eu nod yw dinistrio pawb’, pobl Uyghur yn wynebu carchar, artaith, trais rhywiol a sterileiddio gorfodol gan lywodraeth China

BBC

‘Mae Tatariaid Crimea ... yn dioddef sawl achos o droseddau difrifol yn erbyn hawliau dynol, erledigaeth, gwahaniaethu, a stigmateiddio gan awdurdodau meddiannol Rwsia’

Cyngor Ewrop

Llun: Ffoaduriaid Rohingya yn ciwio yng ngwersyll ffoaduriaid Cox Bazar, Bangladesh © Allison Joyce / Stringer / Getty

Sut i gymryd rhan yn Niwrnod Cofio'r Holocost

Sut allwch chi gymryd rhan:

- Trefnu gweithgaredd: ewch i **hmd.org.uk** a rhoi gwybod inni am eich gweithgaredd – **hmd.org.uk/letusknow**
- Mynychu gweithgaredd: defnyddiwch ein map gweithgareddau i ddod o hyd i weithgaredd Diwrnod Cofio'r Holocost yn eich ardal chi – **hmd.org.uk/map**
- Tanysgrifio i'n cylchlythyr: **hmd.org.uk/newsletter**
- Archwilio ein hadnoddau rhad ac am ddim: gan gynnwys deunyddiau ar gyfer ysgolion, ffilmiau, cerddi a straeon bywyd – **hmd.org.uk/resources**
- Gweithredu: helpwch i atal achosion o erledigaeth a gwahaniaethu heddiw – **hmd.org.uk/takeaction**
- Goleuo'r tywyllwch: beth am gynnau cannwyll a'i rhoi yn eich ffenestr neu oleuo adeilad yn borffor ar gyfer Diwrnod Cofio'r Holocost – **hmd.org.uk/lightthedarkness**
- Nodi Diwrnod Cofio'r Holocost ar-lein: ewch i **hmd.org.uk/hmdonline** am awgrymiadau a dilynwch ni ar y cyfryngau cymdeithasol: HMD_UK HMD.UK HolocaustMemorialDayTrust

hmd.org.uk

Adnoddau a chymorth Diwrnod Cofio'r Holocost

Mae gennym lond gwlad o adnoddau i bob oedran a sefydliad i'ch helpu i gynnal gweithgareddau Diwrnod Cofio'r Holocost a dysgu mwy am yr Holocost a hil-laddiad. Mae ein gwefan yn cynnwys:

- Gwersi ysgol, trefn gwasanaethau a phrosiectau ar gyfer ysgolion cynradd, uwchradd ac anghenion addysgol arbennig ac anabledd
- Adnoddau'r cyfryngau cymdeithasol a thempledi blog
- Canllawiau cymryd rhan ar gyfer: Sinemâu, Colegau a Phrifysgolion, Gwasanaethau Brys, Grwpiau Ffydd a Rhyng-ffydd, Llyfrgelloedd, Awdurdodau Lleol, Amgueddfeydd ac Orielau, Carchardai, Undebau Llafur, a Gweithleoedd
- Ffilmiau, straeon bywyd, arteffactau, cerddi, posteri a llyfrynnau a llawer mwy

Am gymorth neu gyngor, cysylltwch â'n tîm allgymorth yn **enquiries@hmd.org.uk**

Trefnwyr Gweithgareddau Diwrnod Cofio'r Holocost ledled y DU

'Mae nodi'r Diwrnod... a meddwl am... yr hyn ddigwyddodd adeg yr Holocost, ac yn Bosnia a Rwanda a Darfur, yn gwneud i bobl… feddwl y tu hwnt i'w hunain, yn gwneud iddyn nhw feddwl am faterion cymdeithasol llawer mwy.'
Gary Milling, Llywodraethwr, CEM Magilligan, Gogledd Iwerddon

'Fe wnaeth y siaradwyr ein hatgoffa o drychinebau eraill sydd wedi taro'r byd ers yr Holocost a'n hatgoffa y bydd gweithredoedd erchyll yn parhau os na wnawn ni drafod a rhoi cyhoeddusrwydd i bethau fel hyn.' Mynychwr digwyddiadau Diwrnod Cofio'r Holocost, Bournemouth a Poole, Lloegr

'Hwn oedd fy nigwyddiad cofio cynta i, a bues i'n myfyrio ar wir raddfa'r Holocost. Dwi'n awyddus i ddysgu mwy am hil-laddiadau dilynol a sefyll yn erbyn rhagfarn heddiw.'
Theo Frater, Mynychwr digwyddiad Diwrnod Cofio'r Holocost, Prifysgol Glasgow

'Gall digwyddiadau fel hyn helpu'r gymuned i ddod at ei gilydd a meddwl pa mor bell rydyn ni wedi symud ymlaen o bosib, ac atal y pethau hyn rhag digwydd eto.' Mynychwyr digwyddiad Diwrnod Cofio'r Holocost, Sefydliad Diwylliannol Mwslimaidd Cymreig

Gweithredu

Mae nodi Diwrnod Cofio'r Holocost yn helpu i greu empathi, meithrin dealltwriaeth a chreu cymunedau gwell a mwy diogel. Ond mae hefyd yn alwad i weithredu, i unigolion, cymunedau a sefydliadau gymryd pa bynnag gamau posib i atal erledigaeth a gwahaniaethu ar sail hunaniaeth.

Mae ein gwefan yn cynnwys rhestr o awgrymiadau a syniadau ar sut allwch chi weithredu i atal erledigaeth yn y DU ac o amgylch y byd, a gweld beth mae eraill wedi'i wneud. Mae'n cynnwys camau sy'n para pum munud, awr, a mwy, yn dibynnu ar faint o amser sydd gennych chi: **hmd.org.uk/takeaction**

'Penderfynais y byddwn i'n gwneud fy ngorau glas i helpu i greu mwy o gytgord, parch at eraill a dealltwriaeth ymhlith pobl. Mae'n benderfyniad nad ydw i wedi gwyro oddi wrtho.'

Y diweddar Syr Ben Helfgott, goroeswr yr Holocost a chyn-Lywydd Anrhydeddus, Ymddiriedolaeth Diwrnod Cofio'r Holocost, 1929-2023

Atebion cryno i gwestiynau mawr

Mae gwybod y ffeithiau am yr Holocost a hil-laddiad yn hanfodol, ac mae ein hatebion cryno i gwestiynau mawr yn darparu gwybodaeth allweddol i bawb ei dysgu a'i rhannu.

Beth oedd yr Holocost?

Ymgais gan y Natsïaid a'u cydweithredwyr i ddifa holl Iddewon Ewrop oedd yr Holocost. Digwyddodd mewn 22 o wledydd, gyda chyfraniad gweithredol rhai o ddinasyddion y gwledydd hynny. Gan adeiladu ar ganrifoedd o wrthsemitiaeth (casineb gwrth-Iddewig), dechreuodd erledigaeth y bobl Iddewig o'r eiliad y daeth y Natsïaid i rym ym 1933.

Faint o Iddewon gafodd eu llofruddio yn ystod yr Holocost?

Lladdwyd 6 miliwn o ddynion, menywod a phlant Iddewig gan y Natsïaid a'u cydweithredwyr.

Beth yw Gwrthsemitiaeth?

Gweithred o wahaniaethu neu gasineb tuag at bobl Iddewig (unigolion neu sefydliad) neu bobl sydd â threftadaeth Iddewig, yr ystyrir eu bod yn Iddewig neu sy'n gweithio'n agos gyda'r gymuned Iddewig.

Pa grwpiau eraill o bobl gafodd eu herlid gan y Natsïaid?

Targedwyd yr Iddewon a'r Roma ar gyfer difodiant llwyr; ond bu'r Natsïaid yn erlid eraill hefyd, gan gynnwys pobl anabl, pobl LHDT+, pobl ddu, Tystion Jehofa, dinasyddion a charcharorion rhyfel Pwylaidd a Slafig, undebwyr llafur a llawer mwy nad oedd yn cydymffurfio â delfrydau'r Natsïaid. Cafodd miliynau o bobl eu heffeithio.

Ydy gwahaniaethu ar sail hunaniaeth yn dal i fodoli?

Ni wnaeth achosion o wahaniaethu yn erbyn rhan o hunaniaeth unigolyn stopio gyda'r Holocost - mae'n dal i ddigwydd yn y byd heddiw.

Beth yw hil-laddiad?

Ymgais fwriadol i ddinistrio neu ddifa grŵp penodol o bobl yn seiliedig ar un neu fwy o nodweddion personol yw hil-laddiad.

Sut mae hil-laddiadau yn digwydd?

Mae sawl cam clir yn perthyn i hil-laddiad, yn cynnwys camau gwahaniaethu, hyd at lofruddiaeth a gwadu hil-laddiad. Dydy hil-laddiad ddim yn anochel, ac mae modd rhoi terfyn arno.

Ble mae hil-laddiadau wedi digwydd?

Ers yr Holocost, cafwyd achosion o hil-laddiadau mewn gwledydd eraill fel Cambodia, Rwanda, Bosnia a Darfur.

Elusen wedi'i sefydlu gan Lywodraeth San Steffan yw Ymddiriedolaeth Diwrnod Cofio'r Holocost (HMDT), i hyrwyddo a chefnogi Diwrnod Cofio'r Holocost yn y DU. Mae'r diwrnod arbennig hwn yn ein hannog i gofio mewn byd sydd wedi'i greithio gan hil-laddiad. Bob blwyddyn, mae miloedd o bobl yn dod at ei gilydd i ddysgu mwy am y gorffennol ac i weithredu er budd dyfodol gwell.

hmd.org.uk
enquiries@hmd.org.uk
020 7785 7029

HMD_UK

HMD.UK

HolocaustMemorialDayTrust

PO Box 61074, Llundain, SE1P 5BX

Noddwr: Cyn-Dywysog Cymru
Rhif elusen: 1109348 (Cymru a Lloegr)
SC051197 (Yr Alban)

Cefnogir Ymddiriedolaeth Diwrnod Cofio'r Holocost gan:

Department for Levelling Up, Housing & Communities

(yr Adran Ffyniant Bro, Tai a Chymunedau)

Cefnogi ein gwaith
Sganiwch y cod QR hwn i gyfrannu at y gost o ddarparu adnoddau tebyg i'r llyfryn hwn.